

вжди, а при закінченому – тільки в окр. випадках. Нарешті, специф. особливості непридатного замаху іноді можуть бути підставою для пом'якшення покарання чи для повного звільнення від крим. відповідальності відповідно до ч. 2 ст. 11 КК. Так, у зв'язку з відсутністю сусп. небезпечності не тягнуть за собою крим. відповідальності З. на з. із використанням марновірних (забобонних) засобів та З. на з. із використанням непридатних через повну неосвіченість (неуцтво) винного засобів. Перші з них полягають у вчиненні таких дій, які, на думку особи, повинні через потойбічні сили заподіяти шкоду конкр. людині чи предмету (напр., закляття, ворожіння). Другі, тобто З. на з. з абсолютно непридатними засобами, застосованими винним через свою повну неосвіченість, полягають у тому, як впливає із самого визначення цього З. на з., що ця особа внаслідок зазначених обставин застосовує для заподіяння шкоди цілком нешкідливі засоби (напр., спроба отруїти висушеним м'ясом гадюки тощо). З. на з. відрізняється від закінченого злочину об'єктивною стороною. При З. на з. вона не завершена, відсутні деякі її ознаки (або не доведено до кінця діяння, яке утворює об'єктивну сторону складу злочину, або відсутній суспільно небезпеч. наслідок), а при закінченому злочині об'єктивна сторона повністю виконана. Тому визнання вчиненого діяння З. на з. чи закінченим злочином залежить від описання об'єктивної сторони злочину в диспозиції закону. З. на з. відрізняється від готування до злочину характером вчинених діянь, а З. на з. з матеріальним складом – і близькістю настання суспільно небез-

печ. наслідків. При З. на з. діяння безпосередньо спрямоване на вчинення злочину, а при готуванні до злочину лише створюються умови для вчинення злочину. При З. на з. створюється, як правило, безпосередня небезпека заподіяння шкоди об'єкту, бо вчиняється діяння, яке безпосередньо може призвести до закінчення злочину, у тому числі до настання наслідків у матеріальних складах злочинів. При готуванні ж до злочину в усіх випадках створюється лише опосередкована небезпека, оскільки дії при готуванні до злочину ніколи не можуть самі по собі, без вчинення ін. дій, заподіяти шкоду об'єкту, призвести до закінчення злочину і настання, зокрема, суспільно небезпеч. наслідків у злочинах із матеріальним складом. У зв'язку з цим З. на з. порівняно з готуванням до злочину за ін. однакових умов має більш значний рівень сусп. небезпеки, більший ступінь тяжкості.

Лит.: Тихий В. П. Стадії вчинення злочину. Х., 1996; Тихий В. П., Панов М. І. Злочин, його види та стадії. К., 2007; Горностаєв А. В. Кримінальна відповідальність за замах на злочин. Х., 2013.

В. П. Тихий.

ЗАМІНА НЕВІДБУТОЇ ЧАСТИНИ ПОКАРАННЯ БІЛЬШ М'ЯКІМ – звільнення засудженого від подальшого відбування призначеного вироком суду одного (більш суворого) виду покарання шляхом заміни невідбутої його частини ін. (більш м'яким) видом покарання, якщо протягом встановленої в законі обов'язкової до відбуття частини строку призначеного вироком суду покарання засуджений стане на шлях виправлення (ст. 82 КК).

Відповідно до ч. 1 ст. 82 КК передумовою 3. н. ч. п. б. м. є фактичне (реальне) відбування засудженим одного з таких видів осн. покарання, як обмеж. волі (ст. 61 КК) або позбавл. волі (ст. 63 КК). Таким чином, покарання, яке підлягає заміні, має бути: а) осн.; б) строковим; в) належати до певного виду. Відбування засудженим ін. видів осн. покарань виключає можливість їх заміни більш м'яким на підставі ст. 82 КК. Незалежно від виду покарання, яке відбувається засудженим, 3. н. ч. п. б. м. не застосовується до неповнолітніх (ч. 4 ст. 107 КК).

Згідно з ч. 2 ст. 82 КК у разі 3. н. ч. п. б. м. засуджений може бути звільнений також і від дод. покарання у виді позбавл. права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 55 КК). Таке звільнення здійснюється стосовно всього строку цього дод. покарання, оскільки воно поширюється не тільки на увесь час відбування осн. покарання, а й, крім цього, на строк, встановлений для нього вироком суду (ч. 3 ст. 55 КК).

Підстава 3. н. ч. п. б. м. передбачена в ч. 3 і 4 ст. 82 КК і складається з 2-х обов'язкових елементів: 1) перший (матеріальний) елемент підстави – становлення засудженого на шлях виправлення (на відміну від умовно-дострокового звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК), підставою застосування якого є не становлення на шлях, а повне виправлення засудженого). Становлення на шлях виправлення означає, що в процесі відбування покарання у поведінці засудженого проявляються риси, подальший розвиток яких має призвести до мінімізації можливості вчинення ним

нового злочину; 2) другий (форм.) елемент підстави – обов'язкове фактичне відбуття засудженим певної, визначеної в пп. 1–3 ч. 4 ст. 82 КК, частини строку призначеного покарання. Цей строк є диференц., а його тривалість – не менше третини, половини чи двох третин строку покарання, призначеного судом, – залежить від таких чинників, як: ступінь тяжкості, характер вчиненого злочину (чи є він корупційним), форма його вини, наявність пенітенціарного рецидиву, вчинення нового умисного злочину протягом невідбутої частини покарання особою, до якої раніше вже застосувалося умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.

У КК встановлені також певні вимоги і до виду та меж покарання, яким може бути здійснена заміна: а) таке покарання має обов'язково бути більш м'яким за замінюване. Порівняльна суворість покарань визначається при цьому їх місцем у законодавчому переліку видів покарань, наведеному у ст. 51 КК; б) замінюване покарання має бути тільки строковим. Виходячи саме з цього, в ч. 5 ст. 82 КК передбачено, що до осіб, яким покарання замінене більш м'яким, може бути застосоване в подальшому і умовно-дострокове звільнення за правилами ст. 81 КК; в) строк більш м'якого покарання не повинен перевищувати строку невідбутого покарання, призначеного вироком суду; г) більш м'яке покарання призначається при заміні в межах строків, установлених у Загал. част. КК для цього виду покарання, тобто строк більш м'якого покарання не може виходити за ті мін. та макс. його межі, які визначені для нього в Загал. част. КК (ч. 1 ст. 82 КК).

З. н. ч. п. б. м., передбачена ст. 82 КК, застосовується тільки судом і є комплексним заохочувальним заходом, оскільки поєднує в собі звільнення особи від подальшого відбування частини строку більш суворого виду покарання, призначеного вироком, з одночасною його заміною більш м'яким видом покарання, яке особа продовжує реально відбувати. З. н. ч. п. б. м. є також заходом безумовним, оскільки при його застосуванні перед засудженням не висувається жодних умов на майбутнє і до тієї частини строку більш суворого виду покарання, яка була замінена менш суворою покаранням, суд не може повернутися навіть у разі вчинення особою після заміни нового злочину. Безумовним є і звільнення особи від дод. покарання при заміні осн. Тому можливі несприятливі наслідки закон пов'язує лише з тим більш м'яким покаранням, яке особа відбуває після заміни, і відповідно до ч. 6 ст. 82 КК у разі, якщо особа, відбуваючи більш м'яке покарання, вчинить новий злочин, суд до покарання за знову вчинений злочин приєднує невідбуту частину більш м'якого покарання за правилами ст. 71 і 72 КК, тобто призначає покарання за сукупністю вироків. З. н. ч. п. б. м. є також мірою факультативною (не обов'язковою), оскільки суд, мотивуючи своє рішення, має право відмовити засудженому в її застосуванні.

Лит.: Яковець І. С. Умовно-дострокове звільнення та заміна невідбутої частини покарання більш м'яким. М., 2012; Письменський Є. О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України. Луганськ, 2014.

В. І. Тютюгін.

ЗАОХОЧУВАЛЬНІ НОРМИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – передбачені у зак-ві України про крим. відповідальність норми, що визначають передумови, підстави та/або умови виключення, звільнення або пом'якшення крим.-прав. обтяження особи у разі здійснення нею суспільно корисної поведінки, що забезпечується та гарантується д-вою. Заохочувальні норми включені у систему чинного зак-ва, є елементом прав. системи України. Заохочувальні норми разом з ін. нормами КК спрямовані на прав. забезпечення охорони прав і свобод людини і гр-нина, власності, громад. порядку та громад. безпеки, довкілля, конст. устрою України від злочин. посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам (ч. 1 ст. 1 КК). До ознак заохочувальних норм належать: а) нормат. ознака, що полягає у безпосередньому закріпленні у законі моделі суспільно небезпеч. поведінки; б) форм. визначеність, що виявляється в наявності передумов (необхідні обставини, що за часом передують застосуванню заохочення), підстав (вчинення певного соціально корисного діяння) та умов застосування крим.-прав. заохочення (прав. вимоги, за виконання яких у майбутньому слід оцінювати поведінку особи за певний проміжок часу); в) держ. забезпечення заходів заохочення (передбачає конкр. вид і міру мінімізації крим.-прав. обтяження шляхом виключення крим. відповідальності, звільнення від неї або покарання, пом'якшення покарання та його відбування).

Класифікація заохочувальних норм полягає в їх поділі на норми Загал. част.

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 17

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Харків
«Право»
2017

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 17-го тому:

В. Я. Тацій (голова),
В. І. Борисов (заступник голови),
В. І. Тютюгін (відповідальний секретар),
Ю. В. Баулін, П. С. Берзін, С. Б. Гавриш, В. К. Грищук,
Н. О. Гуророва, О. О. Дудоров, О. О. Житний, В. О. Навроцький,
М. І. Панов, Є. Л. Стрельцов, В. П. Тихий, Є. В. Фесенко

Координаційна і технічна робота з підготовки видання:

К. А. Новікова, Д. П. Євтуєва

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 17 : Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2017. — 1064 с. : іл.

ISBN 978-966-937-261-1

Видання є систематизованим зведенням знань про поняття, категорії, норми й інститути кримінального права, окремі злочини та їх групи, основні міжнародно-правові акти у сфері кримінального права. Розглядаються основні теоретичні і практичні проблеми науки та практики застосування кримінального законодавства України. Наводяться відомості про науково-дослідні установи, наукові видання з кримінального права, а також про відомих вчених України у галузі кримінально-правової науки.

Розраховане на науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, працівників органів кримінальної юстиції, а також усіх, хто цікавиться кримінальним правом.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-261-1 (т. 17)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2017
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2017
© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017
© Видавництво «Право», 2017